

„VAIKNE KENA KOHAKENE . . .“

«Vaikne kena kohakene,
kõige kallim surmani.
Armas isamajakene
minu meeles alati.»

Ei ole vist ühtki eestlast, kes poleks koohipingis seda laulu õppinud, selle lauluga elurännakuil ekselnud ja pikkael vanaduspäevadel tema armast meloodiat ümisenud. Vähesed aga teavad, et laulu loojaks oli pime isetegevuslik helilooja Ferdinand Mülhhausen, kelle sünnist möödus 16. novembril sada aastat. F. Mülhhausen on loonud umbes nelikümmend koorilaulu, millest mitmed olid paarikümne aastat tagasi pidevalt kontserdikavades. Suur osa helilooja elust on seotud Rakvere rajooniga.

Ferdinand Mülhhausen sündis 16. novembril 1864 aastal põllupidaja pojana Koeru lähedal, 1866. a. kollsid Mülhhausenid Salla—Traksile, kus möödusid Ferdinandil lapsepõlv aastad. Tallinna kreiskoolis õppides sai ta heaks sõbraks Eduard Vildega. Mitu aastat istusid nad ühes pingis. Kui Vilde paistis koolis silma kirjanduslike kaduuste poolest, siis huvitas Mülhhausenit just muusika. Nii organiseeris ta kreiskoolis laulukoori ja kvartette, mida juhataja ise. Ühes kvartetis laulis kaasa ka Konstantin Tärnu, kes õppis tol ajal kreiskooli alamas klassis. Kreiskoolis õppimise ajal täiendas Mülhhausen pidevalt oma muusikaalaseid teadmisi, võttis klaveritunde. Pärast kooli lõpetamist asutas Mülhhausen Traksil laulukoori, millega andis ümbruskonnas heategevaid kontserte. Nagu helilooja õde jutustas, mänginud nad nelil kontserdil neljal käel klaverit.

Sajandi lõpul kollsid Mülhhausenid Rakkesse, kus ostsid Sopi talu. Vanemad hakkasid talu pidama, Ferdinand aga ehtlas maantee äärde kõrtsi västu maja, kus hakkas kaupmeheks. Sel ajal võltis ta agaralt osa ka seltskondlikust tööst.

Sajandi algul tegutses ta kaheksa aastat kaupmehena Peterburis, siis põllumehena jälle Rakkes. Juba Peterburi-päevil 1914. a. oli Mülhhauseni silmanägemine hakanud märgatavalt halvenema. Ei aidanud rasked silmaoperatsioonid. 1923 aastal kustus valgus jäädavalt. Helilooja veetis oma vanaduspäevad Tallinnas, kus ta suri 1944 aastal. Sel puhul oli

«Rahva Hääles» väike järele-hüüe: «Helilooja F. Mülhhausen surinud, 28. novembril suri pime helilooja Ferdinand Mülhhausen 80 aasta vanuses. Kadunu arvukast loomingust on populaarseim tema laul «Armas isakohakene» Ferdinand Mülhhausen komponeerinud oma elu viimaste päevadeni.

Muusikalise loominguga hakkas Mülhhausen tegelema pärast Peterburist Rakkesse tagasiöördumist. Sel ajal oli ta silmanägemine juba nii palju nõrgenenud, et oli võimatu töötada. Igavuse peletamiseks hakkaski ta siis lihtsaid lauluviise komponeerima. Nagu helilooja tütar Gerda Feldt mäletab, hakkas isa sel ajal põhjalikumalt omandama heliloomingu saladusi. Nimelt aitas teda ses töös abikaasa Emilie, kes luges talle muusikateoreetilisi õperaamatuid ette. Abikaasa aitas heliloojat ka mitmel muul viisil: luges ette eesti luuletajate laule, millele mees komponeeris viise, märkis üles ette-

(Järg 4. lk.)

„VAIKNE KENA KOHAKENE . . .“

(Aigus 2. lk.)

dikteeritud noote ja talutas teda kontserdil.

Helilooja populaarseima laulu «Armas isakohakene» saamisloost teab üht-teist jutustada Oskar Krusberg Rakkest.

Ferdinand Mülhhausen otsinud oma lauludele inspiratsiooni 1910. aastal ilmunud K. E. Söödi ja G. Suitsu «Eesti luulet» Eriti meeldinud talle Martin Körberi nukratoniline «Armas isakohakene», mis tuletas nägemise kaotanud mehele meelde lapsepõlvkodu Traksti ja hilisemat isakodu Sopi. Sarnasus Körberi loodud laulusõnade ja Mülhhauseni tõeliste kodude vahel oli nii suur, et rahvas hakkas pidamagi Sopi talu selleks «vaikseks kenaks kohakeseks», millele luuletaja oli sõnad pühendanud. Ja tõesti, nii Traksi kui ka Sopi õue all hätsesid koptles pajud, mõlemal talu akende all kasvasid sirded kased, ainult allikad puudusid vahetus läheduses.

Et Mülhhausenil endal tol ajal klaver puudus, käis ta oma viise Touari majas postkontoriülemal Särje pool mängimas. See võis olla 1919. aasta jaanuar või veebruar, kui «Armas isakohakene» maailmavalgust nägi (Oskar Krusbergi säilinud noodivihikus on puhtalt kirjutatud «Armas isakohakese» all kuupäev 9. aprill.) Rakkes loodud viiside üleskirjutajaks oli alati Oskar Krusberg, kes töötas tol ajal postiametnikuna. «Armas isakohakese» viisil oli algusest peale tohutu suur menu. Esialgu laulsid seda kohalikud koorid Rakkes ja lähikonnas. Kui aga laul ilmus 1923 aastal Mülhhauseni esimeses lauludekogus «Vabal tunnil, 28 segakoorilaulu», siis levis ta kiiresti üle maa ja õige pea ka väljapoole. 1925. aastal esinesid liivlased oma laulukooriga Tartus ja Tallinnas korraldatud hõimuühitel. Selgus, et liivlased olid Mülhhauseni viisil oma lipulauluks

(«Plage loul») valinud. asendades Körberi sõnad oma sõnadega. Hiljem on paljud lauljad seda laulu heliplaatidele laulnud ja mitmete maade ringhäälingutes on seda esitatud.

Rakke periood (aastad 1919—1920) oli heliloojal väga viljakas. Siin on loodud tema teisedki populaarsed laulud «Jinuu», «Kitrus», «Suvisel ööl».

1927 aastal ilmusid Mülhhausenil veel kaks lauludekogu «6 laulu meeskoorile» ja «16 laulu segakoorile». Neis leidub Anna Haava, Lydia Koidula, Ado Reinvaldi, Jakob Liivi, Peeter Jakobsoni jt. eesti luuletajate sõnadele loodud laule. Paljudel oma lauludele on helilooja ka ise sõnad loonud. Mülhhausen lõi uued viisid mitmete üldtuntud lauludele, nagu «Kas tunnend maad», «Kuldranneke», «Kui sa tuled, too mul lilli», «Miks sa nutad, lillekene». Ometi ei suutnud tema katsetused rahvale juba armsaks saanud meloodiaid kõrvale tõrjuda.

Ferdinand Mülhhausen oli hella hingega inimene. Vanemad laulusõbrad Rakkes mäletavad, kuidas ta oli oma sünnipäeval nutnud, kui teda ta oma lauluga üles lauldi. Oma õnnetust saatust talus ta mehiselt. Kaks aastakümnet varjuderitgis elada põlnud kerge, eriti kui on mälestusi selle maailma ilust ja valgusest. Pimedana õppis ta seigeks kitarril ja löötsamängu. Eriti löötsa valitses ta nii meisterlikult, et esines mitmel korral raadioski. Pool aastat enne surma loodud luuletuses ütles ta:

«Kuldse koidu valgust mina ei kiüll enam näha saa.
Nüüd mul lauluhelid hellad elul' troosti saadavad.»
«Kunagi ta ei nurisenud.» jutustab helilooja tütar, ta lootis alati, et tema laul jääb ka pärast tema surma elama.»

Ja Ferdinand Mülhhauseni laul elab.

H. JOONUKS